

A bennfentes objektivitása

Balázs Péter: Az Európai Unió külpolitikája és a magyar–EU-kapcsolatok fejlődése

KJK–Kerszöv, Budapest, 2002, 517 oldal

Most már tényleg csupán néhány hónap, és – hacsak valami szörnyű malőr nem következik be – Magyarország az Európai Unió tagja lesz. A csatlakozás egyelőre még nehezen áttekinthető változásokkal jár Magyarország szinte minden lakosa számára, több vagy kevesebb előnyt hozva a túlnyomó többségnek, kisebb vagy nagyobb erőfeszítéseket igényelve az aktív állampolgárok nagy részétől. A bizonytalanság persze nem minden területet jellemez, s az áttekintés sem okoz nehézséget mindenkinek. Csatlakozásunkkal „beházasodunk” egy kiterjedt családba, és nemcsak az ott uralkodó szabályokat, viselkedési normákat kell átvennünk, hanem a család értékrendje szerint kell viszonyulnunk a kívülállókhöz is. Az EU külkapcsolatai nagyon világos, átgondolt rendszert alkotnak, s e rendszer jól megismerhető, megtanulható. Jó szívvel ajánlhatjuk az érdeklődőknek, hogy a tanuláshoz Balázs Péter legújabb könyvét forgassák.

A könyv első része (Az Európai Unió mint a nemzetközi jog alanya) elméleti-jogi oldalról vizsgálja az európai integráció mibenlétét. Korunkban, amikor az EU örvényként vonzza magához a környezetében fekvő országokat, nehezen hihető, milyen komoly harcot kellett folytatnia az elődszervezeteknek a nemzetközi elismerésükért. A leghosszadalmasabb küzdelem éppen a mi régióinkkal zajlott; kereken három évtizedre volt szükség az áttöréshez. Ennek bemutatásakor Balázs Péter nem elégszik meg a kelet–nyugati szembenállás leírásával: mélyebbre ásva, politikatudományi és integrációelméleti érveléssel tárja elénk, miként fejlődtek az Európai Gazdasági Közösség hatáskörei. Ennek az elméleti elemzésnek a legfontosabb tanulsága az, hogy az EGK-nak nem is annyira a külvilággal, mint inkább a saját tagállamaival kellett elkeseredett harcot vívnia az elismertetésért.

A könyv második része az EU nemzetközi kapcsolatainak rendszerét tekinti át, de még mindig inkább az elméleti megközelítés jellemzi. A szerző a különféle szintű és jellegű kapcsolatok jogalapját mutatja be, és felvázolja azokat az eszközöket, amelyeket az integráció partnereinek jutalmazására és büntetésére bevethet. E lapokat forgatva ismerkedhet meg az olvasó a külkapcsolatok alakításának „technológiájával”: milyen jogi alapokon, milyen felhatalmazás szerint és hogyan tárgyalnak az EU szervei a külső partnerekkel, és miként történik az így megkötött megállapodások jóváhagyása, majd ratifikálása.

A harmadik rész, amely Magyarország és az EU kapcsolatainak fejlődésével foglalkozik, a kötet leginkább „slágeryanús” szerkezeti egysége. Ha valaki nem módszeresen akarja feldolgozni a könyv egészét, ezt a részét akkor is biztosan elolvassa. Jól teszi! Abban az eufórikus hangulatban ugyanis, amely ma csatlakozásunkat övezi, igencsak tanulságos visszatekintnünk az elmúlt viharos évtizedekre. „A kölcsönös utálattól az egyoldalú vágyódáson át a boldog beteljesülésig” – így jellemezhetnénk röviden e kapcsolatok alakulását. A mából visszatekintve, a fiatalabb olvasóknak igencsak meg kell erőltetniük majd a képzeletüket, hogy elhiggyék: az EU korántsem mindig jóságos nagybácsiként kezelte Magyarország és a többi közép-kelet-európai állam lakosságát. E helyütt alapos és kimerítő leírását találhatjuk a magyar társulási megállapodásnak, valamint a csatlakozási folyamatnak. A könyv szerzője nem csupán higgadt szemlélője, hanem

évtizedek óta alakító résztvevője is a magyar–EU-kapcsolatok fejlődésének; egyik-másik megállapodás megalapozásában, előkészítésében és végigtárgyalásában is eminens szerepet játszott. Ennek ellenére a kötetben soha egyetlen utalást sem találunk erre a személyes érintettségre; s a tudományos értékelést sem zavarja semminemű bennfentes szubjektivitás.

A kötet negyedik része, amely az EU egyes régiókkal fenntartott kapcsolatait mutatja be, szintén gyakorlatibb megközelítésű. A szerző nem egyszerűen sorra veszi az egyes régiókat, hanem azt érteti meg az olvasóval, hogyan alkotnak logikus rendszert ezek a kapcsolatok. Feltétlenül kiemelendő az a néhány oldal, amelyen szintén Balázs Péter rendkívül mértéktartó, objektív értéktételezéssel szembesül az olvasó. Bár a szerző az egyik legelkötelezettebben EU-párti magyar közgazdász (az Egységes Európáért Társaság elnöke, az Európa Fórum főszerkesztője), jól látja az Európai Unió bürokráciájának túlfellettségét, költségvetési dzsungelét, amit szembe állít a több kontinensen is örömdetesen terjedő szabadkereskedelmi övezetek egyszerűbb megoldásaival.

Az EU-nak az egyes régiókhoz fűződő kapcsolatát bemutató részben bizonyos aránytalanságra is fel kell hívunk a figyelmet: a szerző nem egyforma mélységben elemzi ezeket a viszonyokat. Például a gazdasági kapcsolatokról csak a fejlődő országok egyik csoportjának, az úgynevezett ACP-országoknak az esetében hoz adatokat, pedig ilyen vagy ezekhez hasonló táblázatok más országcsoportok esetében is hasznos adaléku szolgálnának. Annál is inkább hiányoljuk ezeket az adatokat, mert a szerző újra meg újra visszatérő gondolata, hogy az EU külkapcsolatainak forrása, zöme és lényege a külkereskedelemben, a közös kereskedelempolitikában keresendő. (Éppen ez indokolja – azon kívül, hogy a szerző a BKÁE Európa tanszékének közgazdászprofesszora – hogy egy, az EU külpolitikájával foglalkozó művet a Közgazdasági Szemle olvasóinak a figyelmébe ajánljunk!)

A könyv ötödik része az Európai Unió nemzetközi kapcsolatainak új dimenzióival foglalkozik. Itt ismerkedhetünk meg az EU közös kül- és biztonságpolitikájával, valamint annak katonai aspektusaival. Két izgalmas, új területe az EU külkapcsolatainak az euróövezet „külképviselése”, valamint a schengeni megállapodás külpolitikai vonatkozásai.

A vaskos kötet csaknem felét teszik ki a különféle függelékek, amelyek az EU legfontosabb nemzetközi szerződéseiből adnak szemelvényeket magyarul és angolul egyaránt. Mivel a könyv az Európai Bizottság által elismert és támogatott úgynevezett Jean Monnet-tárgy tankönyve, a szerző célja világos: olyan dokumentumokat foglalt a kötetbe, amelyek jól tanulmányozhatók az EU nemzetközi kapcsolatainak különböző szintjei, azok sajátosságai. A könyv használhatóságát nagymértékben növeli a részletes tárgymutató, a bőséges irodalomjegyzék, valamint a legfontosabb fogalmakból összeállított magyar–angol szakszótár.

Mivel e kötet nemcsak szakkönyv, hanem tankönyvnek is készült, fő erősségeire világítsunk rá ez utóbbi perspektívából! A szerző legfontosabb erényei közül elsőként a rendszeralkotó képességét kell kiemelnünk: az európai integráció kezdeti lépéseitől a legfrissebb fejleményekig (a nizzai szerződésig és a keleti kibővülésig) minden egyes momentum, intézkedés, nemzetközi megállapodás egységes rendszerbe áll össze nála. Az integrációval foglalkozók, akik bizony gyakran ütköznek az EU tevékenységének bonyolult, alig áttekinthető voltából fakadó nehézségekbe, igencsak értékelhetik a szerzőnek ezt a képességét. Balázs Péter számára (és segítségével az olvasók számára is) minden kis kocka a helyére kerül az EU külkapcsolati rendszerében. Ez a végtelen tárgyismeret (és -szeretet) – bátran állíthatjuk – különleges kompozíciós készséggel társul: a könyv első, elemző fele öt részből áll, és mindegyik rész négy fejezetre oszlik. Aki ennyire képes ügyelni az arányokra, az valóban mestere tárgyának! Az olvasót gyakori és részletes magyarázatokkal segíti a szerző az eligazodásban: visszatérő motívumokként

bátran ismételi meg korábban már bemutatott tényeket, összefüggéseket, ha a gondolatmenete ezt kívánja, vagy új szempontból kívánja megvilágítani a már tárgyalt jellemzőket. Az olvasó tisztelete tükröződik abban, hogy mindig pontos idézeteket szerepeltet, s a szerződések cikkelyeinek régi és új sorszámaikat minden esetben együtt tünteti fel. Balázs Péter a szakmánk bevett szokásainál sokkal precízebben, inkább a jogászokra jellemző módon hivatkozik: minden idézeténél megadja, hogy az EK hivatalos lapjának melyik számában és hol található meg.

Egy dologban talán a szerkesztőnek másként kellett volna eljárnia: a szerződésekből (köztük az alapszerződésekből) származó idézetek – legalábbis a recenzens által szűrőpróbaszerűen ellenőrzöttek – „saját fordítások”, vagyis nem a többé-kevésbé „hivatalosnak” minősülő KJK–Kerszöv-kiadványból kerültek a szövegbe. Természetesen szó sincs semmiféle hibáról vagy félreértésről – annál a szerző sokkal kompetensebb és pontosabb –, mégis jobb a bevett magyar változatot használni.

Balázs Péter minuciózusan pontos hivatkozásait, a könyvének tárgyát alkotó területek fejelemzett, teljes körű leírását akkor tudjuk igazán értékelni, ha a művet elolvasva rádöbbenünk: ő nem az aprólékos leírások, a részletek mestere, hanem a nagy összefüggéseké, az évtizedes távlatoké, a fejlődési tendenciáké. Amikor hosszabb távú íveket vázolhat fel, amikor szabályszerűségeket fedeztet fel velünk, olvasókkal, a szöveg „kivirágzik”, léttel telik meg; találó és szellemes (olykor meghökkentő) hasonlatok, párhuzamok, szóképek garmadájával találkozunk. Mindez egy szépírónak is becsületére válnék!

Végezetül egy rövid tesztet ajánlunk az olvasónak! Ha úgy érzi, pontosan tudja, mi a különbség az Európai Közösségek és az Európai Közösség között, s tisztában van azzal is, hogy az EK vagy az EU rendelkezik-e jogi személyiséggel, akkor *javasoljuk*, hogy olvassa el Balázs Péter kitűnő könyvét. Ha azonban a fenti kérdések közül akár csak egyre is nemmel válaszolt, feltétlenül kézbe *kell* vennie e kötetet, amelyből nemcsak az EU külkapcsolatainak lényegét, rendszerét és fejlődését ismerheti meg, hanem az európai integráció történetét, az E(G)K és az EU működésének legfontosabb sajátosságait is.

Halm Tamás